

***Må tidligst offentliggøres, når talen er holdt
Det talte ord gælder***

Historiker og honorær professor Jørgen Kühl Ved mødet på Den tidligere Risby Danske Skole Fredag den 7. juni 2024 kl. 18:00

Sydslesvig kommer i mål i Europa

Mottoet for årsmødet 2024 er „Sydslesvig kommer i mål”. Det hentyder til dette års helt store grænseoverskridende mindretalsbegivenhed i det dansk-tyske grænseland: mindretalsunionen FUEN’s fodboldeuropamesterskab Europeada. Her dyster 9 kvindelandshold og 26 herrelandshold fra i alt 18 nationale mindretal i Europa om mesterskabstitler. Slovakker og tjekker i Rumænien stiller med et samlet herrelandshold og viser, at to mindretal kan danne hold sammen. Så langt er vi endnu ikke nået hos os.

Europeadaen afholdes i fællesskab af det danske, frisiske, sinti & roma mindretal i Slesvig-Holsten og det tyske i Sønderjylland. De tyske sinti & roma stiller ikke med et eget hold; men romaerne i Rumænien sørger for, at Europas største, transnationale mindretalsgruppe med 10-12 millioner mennesker er repræsenteret.

Arrangementet er bl.a. støttet af kommuner og regeringer i både Danmark og Tyskland. Det demonstrerer endnu engang, hvor central en rolle de nationale mindretal spiller for de to nabolande. Ordningerne til gavn for det tyske og danske mindretal, der blev fastlagt med København-Bonn Erklæringerne i 1955, er på mange måder blevet et symbol på hele det gode dansk-tyske forhold. Når de to landes stats- og regeringschefer mødes, henvises der som regel altid til mindretallene og grænselandet som rollemodel.

Mindretallene indgår således også i den dansk-tyske venskabserklæring fra 2021 og i den fælles handlingsplan for det fremtidige dansk-tyske samarbejde fra august 2022. Heri fremhæves de to regeringers tro på, at forholdet mellem mindretal og flertal i grænseregionen kan give inspiration til grænseregioner i hele verden. Her er der altså ikke længere blot tale om en europæisk, men en global rollemodel.

Europeadaen er på sin vis en praktisk implementering af forestillingen om en særlig positiv rollemodel. Og dermed kommer ikke blot Sydslesvig i mål.

Mindretallene i det dansk-tyske grænseland viser med deres tætte indbyrdes relationer vejen for tillidsfuldt samarbejde mellem mindretal på tværs af grænsen, selv om de indbyrdes forhold tidligere i flere generationer havde været polariseret. Det gælder ikke blot forholdet mellem det danske og tyske mindretal, men også internt i det frisiske mindretal, der frem til omkring 1990 var konfliktfyldt mellem den lille del, der krævede anerkendelse som nationalt mindretal, og den meget store del, der opfattede sig selv som tyske. Langt fra alle nordfrisere er vidende, endsige overbeviste om, at de tilhører et anerkendt nationalt mindretal; men deres aktører er enige om det vigtige sprog- og kulturarbejde til gavn for alle nordfrisere.

Inklusionen af sinti & roma-mindretallet i samarbejdet har stor signalværdi. Det har været udsat for de værste tænkelige forfølgelser og folkedrab under nazismen. Efter 1945 oplevede dets medlemmer endnu en lang fase med eksklusion og diskrimination, førend Vesttyskland så sent som i 1982 anerkendte folkedrabet på 500.000 sinti & roma, og førend Slesvig-Holsten efter seks forgæves tilløb i 2012 sikrede deres rettigheder i landsforfatningen.

Ikke desto mindre er der lang vej igen, førend sinti & roma kan opnå samme anerkendelse og påskønnelse i samfundet som de tre andre mindretal i grænselandet. Her kan der ikke tales om nogen europæisk rollemodel, da synet på dette udsatte mindretal ofte skæmmes af antiziganisme, fordomme og diskrimination i hverdagen. Det kan de to sinti & roma-foreninger i Slesvig-Holsten desværre give mange nedslående eksempler på. Den politiske velvilje og imødekommenhed er endnu ikke blevet implementeret i hele samfundet.

Natten til 29. maj i år blev et mindesmærke over sinti & roma, som blev opsat sidste efterår i Flensborg for at mindes de sinti & roma, der blev forfulgt, deporteret og myrdet under nazismen, skændet. Sinti & roma er fortsat det mest udsatte mindretal, og de fortjener hele samfundets solidaritet også i den aktuelle bedrøvelige udvikling, hvor racisme, højreekstremisme, antiziganisme og antisemitisme manifesterer sig på tværs af hele samfundet. Mindretal og flertal må tage afstand og stå sammen imod hadet og den aggressive intolerance, som synes at være udbredt i samfundet.

I dag er grænseregionen og sameksistensen mellem dansk og tysk derimod fredeliggjort. Processen er lykkedes. Selv kriser som CDU/FDP-landsregeringens diskrimination af eleverne på danske skoler i 2010-12 har i bagklogskabens lys været et bump på vejen til et stadig tættere og stadig mere

konstruktivt samarbejde på mindretalsområdet. Siden SSW i 2012-17 indgik i landsregeringen, er den slesvig-holstenske mindretalsmodel blevet videreudviklet og formaliseret på en lang række områder.

Mindretallets medlemmer har siden 2016 lov til at kommunikere med forvaltningen i Sydslesvig og Kiel på dansk. Der er ganske vist kun meget få, som i praksis gør hhv. har prøvet at gøre det; men retten er givet også her i Risby. Sydslesvig og Kiel er i landsforvaltningsloven defineret som dansk mindretalsprogområde. Det er et kæmpeskridt for mindretallets status.

Friserne har fået en ny institution for frisisk læring benævnt Nordfriisk liirskap – det nordfrisiske læringskib, igen takket være SSW. Hermed er der blevet gjort et kvantespring i forhold til, hvorledes Slesvig-Holsten behandler sit frisiske mindretal og vil bidrage til at bevare frisisk sprog for og i de kommende generationer.

Der venter os et overflødigshorn af mindretalsbegivenheder i de kommende måneder. Før Europeadaen finder sted i juni-juli måned, blev sidste weekend den interfrisiske kongres afholdt på Sild. Til september afholder mindretalsunionen FUEN, hvor alle fire mindretal i grænselandet er medlemmer, sin årlige kongres i Husum. FUEN organiserer 100 medlemsorganisationer fra 36 europæiske lande. Mange af dem sender en delegation til Husum og oplever ved selvsyn Nordfrisland, Sydslesvig og grænselandet.

I år er grænselandet fokuspunkt for Europas mindretal. Aldrig før har der været så store europæiske mindretalsbegivenheder i grænselandet i løbet af så kort tid med så mange gæster fra andre mindretal i Europa. Det vil uvægerligt afstedkomme opmærksomhed, nysgerrighed og mange, mange medieindslag. Forhåbentligt vil også flertallenes medier opdage den fantastiske og fascinerende fortælling om den vanskelige, men i sidste ende succesrige vej til grænselandsmodellen.

Især Europas mindretal vil blive oplyst om situationen i vores grænseland. Og mange vil sikkert måbe over de rammebetingelser og vilkår, som gør sig gældende her, hvor to af verdens rigeste lande har kunne etablere velfungerende rammer. Når der spilles kampe i Slesvig, vil der sikkert være store øjne, når gæsterne ser den fantastiske A.P. Møller Skolen givet af den generøse A.P. Møller Fonden til gavn for hele det danske mindretal.

I Sydslesvig kan andre mindretal, men også flertal få øjnene op for, at et mindretal kan være selvbevidst og åbent på samme tid. At mindretal ikke er mindreværdige, men har samme ret og er lige så meget værd som flertallene. At når mindretal insisterer på at være 100 % værd, så gør det

en afgørende forskel. Og de vil kunne få fortalt, at det ikke er nogen selvfølge. At mindretal vedholdende skal arbejde for ligestilling, da der som i 2010 som lyn fra klar himmel kan komme tungtvejende tilbageslag og kriser i en ellers velfungerende mindretalsmodel.

Det er et væsentligt budskab, at mindretalsmodellen stedse skal plejes. Den gode vilje på alle sider og hos alle aktører skal vedholdende kultiveres. Det er nødvendigt at fortælle hele historien. Ikke blot de lyse sider, men også de vanskelige udviklingsprocesser, modstand, chikaner og konflikter, som grænselandet måtte igennem i de sidste 104 år.

2024 er altså et ganske særligt år for Sydslesvig og hele grænselandet. I de kommende måneder byder mindretal fra hele Europa velkommen til Europeada og FUEN-kongressen. Der er god grund til selvbevidst at fremvise de særlige mindretalsmodeller, som er opstået her, og som måske kan inspirere andetsteds.

Sydslesvig kommer i mål i Europa.